

Libya'da Denizdeki Yeni Dalga Boyu

Prof. Dr. Sema Kalaycıođlu

Komşu kıyılara sahip devletlerin Deniz Yetki Alanı (DYA) yan sınırının belirlenmesi her zaman sorunlu olmuştur. Genelde sınırın denizle birleştiği noktayı merkeze alan bir açı genişliği başlangıçta olmasa bile ilerleyen zaman içinde denizde veya karada meydana gelen topografik değişiklikler nedeniyle, yeni tartışmalar yaratabilir. Durum böyle olunca çıkan anlaşmazlıklar, ülkelerin kendilerine ait olduğunu ilan ettikleri alanlardan münferit olarak yararlanmalarına ve deniz komşuları ile büyük projelerde işbirliği yapmalarına da engel olur. Bu bağlamda Mısır ve Libya, deniz sınırlarında mutabık kalabilse, işbirliği yapabilir, birlikte ve ayrı ayrı deniz altı, üstü ve yatağındaki zenginliklerinden kendi paylarına düşenden yararlanabilir. Ama işte suya çizgi çizmek kolay değil. 16 Aralık 22 de Mısır Başkanı El Sisi, bir başkanlık kararnamesi ile tek taraflı olarak Mısır ve Libya arasında bir deniz sınırı çizildiğini ve Mısır için bir DYA oluşturulduğunu açıkladı. Evet, Mısır DYA belirleme konusunda deneyimli. Akdeniz'in Doğusunda İsrail ve Güney Kıbrıs ile daha 2000 li yılların ilk yarısında, anlaşmalar imzalayarak veya teamül oluşturarak büyük başarı sağladı. Yunanistan ile anlaşması ise 20 yıl gecikmeyle oldu ki bu anlaşma halen Türkiye nezdinde tartışmalı. Ama yine eksik olan bir şeyler var.

Mısır Deneyimine İyi Niyet Eklemeli

Eğer Libya ile Mısır arasındaki sınırı bir uzlaşma zemini arayıp bularak yapabilseydi bu birçok sorunu çözmeye yardım ederdi. Hoş Mısır da kendine göre haklı. Muhatabı olarak Tobruk yönetimini görüyor. Çünkü Mısır-Libya deniz sınırı, Libya'nın doğusunda. Ama Libya'daki iki başlılık, ülkenin anlaşmalar imzalamasının önündeki en büyük engel. Ama tek taraflı olarak çizmeye çalıştığı yol haritası ise, mazereti bu olsa bile kabul edilmesi zor. Bunu anlamak için DYA nın yan sınırına bakılması bile yeterli. Eğer bu kara sınır çıkış hattının devamında önce karasuları uzunluğunda uzatılıp sonra hat kuzey doğu istikametinde çizilmiş olsaydı, belki teknik anlamda bir uzlaşma zemini olurdu¹. Yine de El Sisi'nin başkanlık kararnamesi ile şimdi tek taraflı da olsa bir süreç başlamış oldu. Mısır, Libya ile deniz sınırlarını belirlemek için iyi niyetle yola çıktıysa, hem Trablus, hem de Tobruk yönetiminden temsilcilerle masaya oturması önemli. Bunun için başlattığı girişim de değerli. Her iki ülkenin mevcut karasularından öte, deniz sınırının bitişme alanı(contiguous zone) ve ayrı ayrı münhasır ekonomik alanları (MEA) üzerinde uzlaşılması gerektiği El Sisi ve kurmayları tarafından bilinmeli. Mısır'ın tek taraflı tasarrufu, kendi MEA deniz yan sınırı, Libya'nın MEA na sokulduğu sürece zaten Libya'da tek başlı bir yönetim olsaydı bile kabul görmeyecekti. Mısır deneyimi ile mutlaka iyi niyetini birleştirmek zorunda.

Türkiye'nin Temkinli, Mısır'ın Kararlı Gözüken Tutumu

Türkiye'nin Mısır'ın girişimine ilk tepkisi olumlu oldu. Türk Dışışleri, Mısır tarafından açıklanan deniz sınırlarının Türkiye-Libya DYA sınırları ile bir çakışmadığını duyurarak, girişime destek veriyor havası estirdi. Ama Mısır ve Mısır ile Ağustos 2020 de bir DYA anlaşması imzalamış bulunan Yunanistan, Türkiye-Libya anlaşmasını 14 Aralık 2022 de birlikte anlaşmayı reddettiklerini açıklayınca² aradan geçen bir aylık dönem içinde Türkiye'nin perde gerisindeki tutumu değişmeye başladı. Nitekim hemen Mısır tarafından yapılan deniz sınırı belirlemesinin hangi yöntemle dayandığını belli olmadığını, eşitlik ilkesine

¹ Mısır kara sularının Mısır-Libya kara sınırının deniz kıyısından itibaren 12 deniz mili mesafe öngörüsü ile başlatıldığı, Batı'da bu mesafenin 8 deniz miline kadar inmesinin, kuzeye açılımın ise 9 deniz milinde durmasının öngörüldüğu anlaşılmakta. "Egypt's declaration of a maritime border does not affect Türkiye" (December 18 2022), <https://www.hurriyetdailynews.com/egypts-declaration-of-a-maritime-border-does-not-affect-turkiye-179428>

² "Egypt cancels the illegal Turkish-Libyan memorandum demarcating maritime borders" (14 Dec. 2022) <https://greekcitytimes.com/2022/12/14/egypt-illegal-turkish-libyan/>

riayet edilip edilmediğinin, deniz dibi coğrafi özelliklerin dikkate alınıp alınmadığının anlaşılmadığını öne sürmeye başladı. Yeni gelişmenin, yasal ve uluslararası bir bağlayıcılığı olmayan Türkiye - Libya hattını kesmiyor olsa bile Libya'nın potansiyel MEA nı değiştirme riski var. Ama perde arkasındaki Türkiye'nin DYA ve MEA belirleme konusunda bir deneyimi olduğu söylenemez. Haklı olsa bile, Doğu Akdeniz'de anlaşmalar imzalanırken uzaktan seyreden Türkiye'ye "ne biliyorsun da bu işe karışyorsun?" diye sormazlar mı? Libya'da tek bir hükümet kuruluşu iki başlıklı ortadan kalkmadıkça, ülkenin kendi haklarını savunması zor. Bu konuda ise Mısır'ın gecikme ile de olsa arabuluculuk üstlenme çabası ile tarafları, Ocak ayının ilk haftasından beri bir araya getiriyor³. Libya'daki tarafların uzlaşması için atılan her adım değerli. Buna önce karıştırdıkları bu ülkede şimdi siyasi istikrar görmek istediklerini açıklayan CIA başkanı William J. Burns'ün⁴ çabaları da dâhil.

Libya'nın Tepkisi ve Türkiye'nin Geldiği Durum

Şimdi Yunanistan'ın da Libya ile deniz sınırı anlaşması imzalama girişimi gündemde. Eğer, Girit'in güneyinde, yani Libya Denizinde bir anlaşma olursa Mısır'ın ilan ettiği hat da kabul görür. Yani Yunanistan-Mısır anlaşmasının ortaya çıkardığı hattın batıya devamına denk gelecek bir çözüm ortaya çıkabilir. Bu ise zaten yasal zemini tartışılır durumda olan Türkiye-Libya anlaşmasını tamamen yok haline getirir. Belki bu riski düşünerek Trablusgarp'taki Dbeybe hükümeti, Mısır'ın açıkladığı DYA sınırlarını ısrarla reddetmeye ve belirlenen deniz sınır çizgisinin Libya'nın haklarını çiğnediğini ileri sürmeye başladı. Bu açıdan Libya tarafı ve müzakere süreci olması gerektiğini ona telkin eden Türkiye haklı. Bu arada 10 Ocak 2023 de yeni bir gelişme oldu. Libya Yüksek Mahkemesi geçen yıl Ekim ayında Türkiye ve Trablus Hükümeti arasında imzalanan enerji ve doğal gaz arama anlaşmasını askıya aldı⁵. Bu da bana Libya'nın hem Mısır, hem de Yunanistan ile müzakere masasına oturmak için Türkiye'den vazgeçebileceğini gösteren bir işaret. Türkiye, kaybetmeye başladığı bu süreci biraz uzaktan izlemeli. Taraflar, El Sisi'nin başkanlık kararnamesini de dikkate alarak, Libya'dan gelecek öneriler etrafında artık masaya oturmayı denemeli. Türkiye ise böyle bir süreçte zinhar arabozucu olmamalı. Yapıcı katkısı ile Mısır'a oynama kararlığı gösterdiği rol için alan bırakmalı. Zaten Libya'nın askıya aldığı anlaşma da Türkiye'den bunun beklendiğinin işareti.

³"Tripartite meeting in Cairo held by Libya's Haftar, Saleh and Menfi" (16 January, 2023), The Libya Observer, <https://libyaobserver.ly/news/tripartite-meeting-cairo-held-libyas-haftar-saleh-and-menfi>

⁴ "CIA Director's visit to Libya Not Just a Visit" (17 January, 2023), The Libya Update, <https://libyaupdate.com/cia-directors-visit-to-libya-not-just-a-visit/>

⁵ "Libyan court suspends energy deal with Turkey" (10 January 2023), <https://www.reuters.com/business/energy/libyan-court-suspends-energy-deal-with-turkey-2023-01-10/>